

Povijest/istorija

, poslao Opcina Busovaca
Monday, 08 April 2013

Busovača leži u dolini na značajnom raskrižju cesta Lašanske i Lepenjske doline. Ovaj divni krajolik odlikuje blagim brežuljcima oko grada koji lagano prelaze u visoke planine obrasle gustim šumama, bogatim šumskim plodovima i divljaci. Da bismo busovačkoj, a i široj javnosti predstavili prošlost ovoga grada, počeo cemo s podrijetlom/porijeklom samoga imena Busovača koje je i te kako zanimljivo. O nastanku imena Busovača postoje pisana vrela i višestruke legende i narodnih predaja. U monografiji "Busovača" izdanoj 1971. navodi se da je Gustav Thoemmel zaključio po Teodozijevoj ploči iz IV. st. n. e. da je Busovača rimsko naselje Baloja kuda je prolazila rimska cesta od Siska do Solina. Legende i predaje o podrijetlu/porijeklu imena Busovača su mnogobrojna i uglavnom se vežu uz pothvate junaka narodnih pjesama. Primjerice, postoji legenda da je konj Vuka Jajcanina skočio s brda Hum u Busovaču kojom prigodom je izvalio bus sa zemljom i travom. Etimološki gledano, podrijetlo/porijeklo imena se najčešće veže uz riječ bus u navedenom značenju ili uz riječ busovati, tj. oglašavati, vezujući to uz značaj oglašavanja kroz Busovaču kao mjesta na važnom cestovnom pravcu. U pisanim dokumentima naselje Busovača prvi put se spominje 16. kolovoza 1371., kada je trgovac Gojko Cepić iz Busovače prodao Mlecaninu Johanu Rombaldu Bonu 30 milijarija (15 tona) željeza. Taj se dokument čuva u Dubrovačkom arhivu. Međutim, povijest Busovače kao značajnog naselja daleko je starija, iako nije sačuvano mnogo materijalnih ostataka iz prošlih razdoblja. Naseljavanje ovog područja je bilo još u neolitsko doba, čemu svjedoče grobovi starih Ilira primjetni na nekoliko mjesta u dolini rijeke Kozice te srebrni novac Ilira (Apolonie) pronađen na području Kaonika. U rimsko doba kroz Busovaču je prolazila važna rimska cesta preko Bara dalje prema Kiseljaku, a pojedine dionice te ceste mogu se i danas naslutiti. Materijalne ostatke rimske kulture na tom području čine četvrti, ostatci rimske građevine od opeke u selu Polje, podzemna grobnica na brežuljku Borak, ruine rimskih kuća, miljakaz pronađen na Kaoniku i dr. Slavensko pučanstvo se doseljava u ove krajeve koncem VI. i početkom VII. st., a do X. st. imamo vrlo malo dokaza s tog područja i ono je manje znanstveno obradeno. Od X. do XII. st. u vrijeme zahvata Sarajevsko-Zeničke doline stvarana je prva bosanska država. Od utvrda iz tog razdoblja ostale su ruinirane građevine od kojih su najvažnije Medvjedgrad (Stari Grad), Gradine, Kaštel, Hum i dr. Svjedoci materijalne kulture su i srednjovjekovni nadgrobni spomenici, stećci, kojih je u ovom kraju relativno veći broj. Naselja Kupres, Ravan i Carica bili su srednjovjekovni gradići koje su Turci teško poharali u XV. st. Za vrijeme turske vladavine Busovača se prvi put u pisanim dokumentima spominje 1468. i 1480., kada se vojska ugarsko-hrvatskoga kralja Matije Korvina sukobila s turskom vojskom između Busovače i Viteza. Spomenici kulture iz tog vremena su džamije, Ciglana, turbeta, nišani itd. Busovača se nalazila na važnoj prometnici od Banje Luke preko Travnika do Sarajeva zbog čega je često doživljavala prolaske i sukobe raznih vojski i brojne bune turskih feudalnih moćnika. I za vrijeme austrougarske uprave Busovača je odigrala značajnu ulogu. Naime, 14. kolovoza/avgusta 1878. austrougarska vojska je s dvjema kolonama ušla u Busovaču gdje se utaborila i otvorila ratnu bolnicu. Uspostavom austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini Busovača dobiva status političke ispostave fojničkoga kotara u sastavu sarajevskog okruga. Grade se gospodarski, komunalni i javni objekti kao škole, to su željeznička postaja/stanica Kaonik, šumska uprava, pošta i brzojav/telegraf, katolička crkva, groblja, puka škola itd. U to vrijeme na području današnje Busovače postojale su sljedeće seoske općine: Bukovci, Lugovi, Puti, Pridola i Počulica. U novoj jugoslavenskoj zajednici, koja je stvorena 1918., Busovača je imala status općine. Sporazumom Cvetković-Maček 1939. stvorena je Banovina Hrvatska u čiji je sastav ušla i busovačka općinska područja. Tijekom/tokom četverogodišnjeg rata, od 1941. do 1945., Busovača je bila značajna s vojnog aspekta jer je njezinim područjem prolazila vrlo važna cesta prema Sarajevu. Od 1943. na ovaj teren su se ubacivale partizanske snage koje su vršile diverzije na komunikacijama i izvodile manje vojne operacije. Odlaskom njemačkih i povlačenjem hrvatskih snaga 1945. u grad ulaze partizani i uspostavljaju vlast, i tad nastupaju dani za busovački puk, uhlaćenja, maltretiranja, ubijanja i dr. Veliki broj vojnika s područja općine Busovača stradao je na nebrojenim stratištima i logorima diljem bivše Jugoslavije i na Bleiburgu. U gospodarskom pogledu sve do 1992. Busovača je spadala u nerazvijene općine u BiH, ali su ipak otvarani pojedini industrijski kapaciteti: Vatrostalna-Busovača, Mediapan, Komunalac i mnogi drugi. Političke aktivnosti se intenziviraju poslije Prvog svjetskog rata, a dominiraju stranke s hrvatskim predznakom. Politički neizgrađena, slabo naoružana, nesložna jugoslavenska vojska nije pružila bitan otpor i za nekoliko dana Busovača je postala dio Nezavisne Države Hrvatske. Busovača je predstavljala jednu od najznačajnijih karika i obrambenih uporišta postrojbi NDH do posljednjih dana rata, odnosno do 10. travnja/aprila 1945., kad nastupa razdoblje vladavine jedne stranke Komunističke partije Jugoslavije. Prve demokratske izbore 1990. Busovača dočekuje kao izrazito nerazvijena općina, a u veljači/februaru iste godine utemeljuje se višestranačka stranka koje sudjeluju na prvim demokratskim izborima. Hrvatska demokratska zajednica na čelu s Perom Kordićem pobjeđuje na prvim demokratskim izborima. Dolazi do novih ratnih zbivanja. Ratne strahote pučanstva/stanovništva Busovače počinju 26. travnja/aprila 1992. kada su iz zrakoplova JNA ispaljene rakete na grad koje su prouzročile materijalne i ljudske gubitke. Rat završava mirovnim sporazumom o federaciji u veljači/februaru 1994. Nakon ratnih stradanja na prostoru Lašanske doline i cijele srednje/srednje Bosne Busovača doživljava svoj postupni oporavak i novi kvalitativni skok. Obnavljaju se stari i grade novi objekti te razvijaju sve gospodarske grane. Povijest/istorija našega grada je i te kako opsežna i burna. Od prvotnih vremena pa do danas Busovača je kročila putem napretka, uspjeha i razvoja.

Čak je i pomalo začuđujuće da grad i općina Busovača, čija površina iznosi 157 četvornih/kvadratnih kilometara i u kojoj prema popisu pučanstva iz 1991. živi oko 19 tisuća/hiljada stanovnika, zauzima tako važno mjesto u povijesti/istoriji, da

se spominje u svakom razdoblju kroz koje je prošla BiH, ali i mnoge druge zemlje. To se može objasniti time da naš relativno mali grad odlikuju povoljan zemljopisni/geografski položaj, ugodna klima, prirodne ljepote, ali također i divni ljudi koji su nadaleko poznati po gostoprimstvu te prijatnom i susretljivom odnosu prema domaćinjima. Priča o Hanki i Sejdi

Malo tko zna da je poznati domaći film "Hanka" iz 1955. snimljen prema istinitom događaju koji se zbio prije nekoliko desetljeća u Busovaci. Ubojstvo Hanke, lijepe Ciganke, opisao je i naš poznati književnik Isak Samokovlija, koji je u to vrijeme radio na ovim prostorima kao liječnik. Upravo je taj film 1956. bio nominiran za Zlatnu palmu Canneskog filmskog festivala. Redatelj filma je Slavko Vorkapić, Vera Gregović tumači lik Hanke, a Jovan Milićević lik Sejde. Tužna priča o prkosnoj Hanki i o njezinom ubojstvu odvija se na nekoliko lokacija u Busovaci. Hanka i Sejdo su živjeli u naselju Klokoti, a samo ubojstvo se dogodilo u krčmi čiji je vlasnik bio mještakin Jović. Bogdan Jović, sin pokojnog krčmara, bio je očevidac sukoba između Sejde i Hanke. "Sjećam se", priča Bogdan Jović, "da joj je glava bila iznad potočića koji i danas protječe glavnom ulicom Busovace." (objavljeno u časopisu Naš časopis 21. kolovoza/avgusta 1963.)

MARKO ALAUPOVIĆ (1885.-1979.) Roden je 10. svibnja 1885. u Busovaci. Teologiju je studirao u Sarajevu (1903.-1907.). Zareden je za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije 15. rujna 1907. Godine 1913. nadbiskup Josip Stadler šalje ga na studij u Rim, da bi 1915. prešao u Innsbruck, gdje je doktorirao 21. kolovoza 1916. Za biskupa je posvećen u Beogradu 24. rujna 1950. 7. rujna 1960. postaje rezidencijalnim nadbiskupom u Sarajevu i metropolitom vrhbosanske pokrajine. Sudjelovao je na Drugom vatikanskom saboru (1962./65.). U mirovinu je otišao 13. siječnja 1970. Umro je 18. travnja 1979. u Sarajevu, a pokopan je u sarajevskoj katedrali.